

Natuur.stad

DRIEMAANDELIJKS LEDENBLAD VAN NATUURPUNT ANTWERPEN STAD - MAART - MEI 2019 - JAARGANG 8 - NUMMER 1
VERSCHIJNT IN MAART, JUNI, SEPTEMBER EN DECEMBER

BETONSTOP 2.0

GRIJZE ZEEHOND IN DE SCHELDE

“Een nieuwe lente en een nieuw geluid”, schreef Herman Gorter in 1889 in zijn prachtig gedicht **Mei**. Elke lente krijgt pril nieuw leven zijn kans. Botten aan bomen en struiken lopen uit. De eerste sneeuwkllokjes priemen door de aarde en het bladerdek. Een Heggemus zingt op de hoogste tak haar vrolijk lenteliedje.

Ook bij Natuurpunt Antwerpen Stad maken we toekomstplannen. Hoe kunnen we onze stad groener en leefbaarder maken? Bij onze Grote Gevelgroenactie eind 2018 werden bijna 400 inheemse plantenpakketten door onze medeburgers afgehaald. In al die geveltuinen, bloembakken en bloempotten komen nu nieuw groen en kleurrijke bloemen tot leven. Er werden ook 100 inheemse bomen geplant aan de Prins Leopoldlaan in Berchem, lentegroen in de stad.

Maar in onze stad blijft er veel werk te doen. Daarom zoeken we koortsachtig naar nieuwe vrijwilligers, die zich inzetten voor een groenere stad. We speuren ook ijverig naar mensen die zich in ons bestuur willen engageren. Op onze vernieuwde website www.natuurpuntantwerpenstad.be vind je een

overzicht van onze projecten en contactadressen. Voel jij je aangesproken? Kom naar onze Algemene Ledenvergadering op vrijdagavond 15 maart in de Groene Waterman en ontmoet er ons enthousiast team.

Bij deze nieuwe jaargang hoort een dankwoord aan onze oud-voorzitster Rit Van Damme. Gedurende bijna 5 jaar heeft ze Natuurpunt Antwerpen Stad schitterend geleid en geïnspireerd. Met pijn in het hart nemen we afscheid van haar. Veel succes, Rit, in je nieuwe woonplaats Borsbeek.

Marc Van Outryve

Inhoud

maart - mei 2019 – jaargang 8 – nummer 1

Voorwoord	2
Grijze zeehond in de Schelde	3
Ontharding is de Betonstop 2.0	4
Op stap in de Kempen	7
De Kiezelsprinkhaan in Antwerpen	10
Studie en beheer	12
Natuurgids, iets voor jou?	13
Een dappere Duif: ongewone held van de Eerste Wereldoorlog.	14
De Linde	15
Activiteitenkalender	16

Lokale afdeling

Natuurpunt Antwerpen Stad is de lokale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Het werkingsgebied omvat de delen van de districten Antwerpen (postcodes 2000, 2018 en 2060) en Berghout binnen de Ring en het volledige district Berchem. Lid worden betekent dat je deel uitmaakt van een grote vereniging met meer dan 100.000 gezinnen, die in Vlaanderen 22.000 ha natuurgebied beheert.

Contact

Koen Van Keer, Boomgaardstraat 79, 2018 Antwerpen. (03-226 76 01) info@natuurpuntantwerpenstad.be

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 27/jaar. Te storten op rekeningnummer BE17 2300 0442 3321 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel het nationale tijdschrift Natuur.blad als het lokale ledenblad Natuur.stad. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 7 een abonnement op Natuur.stad nemen. Te storten op rekeningnummer BE60 5230 8051 9270 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 40 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten kan op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'Wolvenberg – projectnummer 7743'.

Natuur.stad is het driemaandelijkse ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Stad. Gedrukt op een alcoholvrije pers met inkt op vegetale basis op Cyclus Print 100% gerecycleerd papier door De Wrikker cvba. Oplage: 2.800 exemplaren.

Redactie: Christiane Lobbstaël, Ria Van Bastelaere, Cindy Van den Dries, Monique Van Dousselaere, Graziella Van Eylen, Koen Van Keer, Marc Van Outryve, Minne Verlinden, Johan Wyckmans.

Layout: Peter Kluppels en Wim Bruneel

Grijze zeehond in de Schelde

Tekst: Ria Van Bastelaere

In oktober 2018 werd tijdens de trektelling door onze Vogelwerkgroep De Stadsmus een Grijze zeehond waargenomen in de Schelde in de omgeving van de Sloepenweg. Het werd de tweede melding op www.waarnemingen.be in ons werkingsgebied. De eerste dateert van 2015.

Grijze zeehond (foto: Ignaas Robbe)

De Gewone zeehond wordt veel vaker waargenomen en kent ook een grotere verspreiding. De waarnemingen van de Grijze zeehond gaan van de Nederlandse grens tot Temse, die van de Gewone zeehond van de Nederlandse grens tot Spiere, een heel stuk voorbij Oudenaarde.

Fysionomie

De Grijze zeehond heeft een torpedovormig lichaam met grote kegelvormige kop. Hij wordt daarom ook wel Kegelrob genoemd. De neusgaten staan ver van elkaar en zijn bijna parallel. Ze vormen een "W", in tegenstelling tot de Gewone zeehond waar de neusgaten een "V" vormen.

De Grijze zeehond is groter dan de Gewone zeehond. De vrouwtjes worden ongeveer 2 meter lang en kunnen 200 kg wegen. De mannetjes worden 2,5 tot 3 meter lang en kunnen 350 kg wegen.

Voeding

Grijze zeehonden zijn zeer opportunistische eters en zullen heel veel verschillende prooien eten. Hij is niet kieskeurig en zijn voedselsamenstelling varieert naargelang van het leefgebied of de seizoenen. Meestal eet hij vissen zoals Zalm, Kabeljauw, Haring, enz. maar ook weekdieren (Inktvis, Octopus,...) en soms ook vogels. Af en toe eten ze zelfs andere zeezoogdieren, zoals kleine gewone zeehonden en bruinvissen. Per dag eet hij ongeveer 5,5 kg, maar hij kan ook langere tijd zonder voedsel.

De Grijze zeehond kan uitstekend horen, zien en ruiken. Zelfs in troebel water kunnen ze goed zien. Maar gehoor en reukzin zijn voor de jacht belangrijker. Zelfs blinde grijze zeehonden kunnen moeiteloos voldoende voedsel vinden. Waarschijnlijk gebruiken ze bij het jagen een zelfde soort echo-peilingssysteem als dolfijnen. Daarbij hebben ze uiterst gevoelige bek en baardharen, waarmee ze elke beweging van prooidieren in het water opmerken.

Voortplanting

In de winter baren de Grijze zeehonden hun pups. De pups hebben een wollige witte vacht die ervoor zorgt dat ze tijdens de eerste vier weken van hun leven lekker warm blijven. Deze vacht is echter niet geschikt om mee te zwemmen, omdat die water absorbeert en dan heel zwaar wordt. De pups van de Grijze zeehond blijven dus gedurende hun zoogperiode op het land liggen en zullen pas water zien als ze door hun moeder achtergelaten worden om voor zichzelf te zorgen. Op dat moment moeten de pups verhareren om van de witte vacht af te komen zodat ze kunnen gaan zwemmen. Onder de witte vacht zit dan een mooie, kortere vacht die wel geschikt is om mee te zwemmen. Als de pups verhaard zijn, zoeken ze instinctief het water op en leren zichzelf dan om te jagen.

Wanneer de moeders na 2-3 weken klaar zijn met het voeren van hun pups, gaan ze meteen weer paren om in de daaropvolgende winter weer een pup te kunnen krijgen. ■

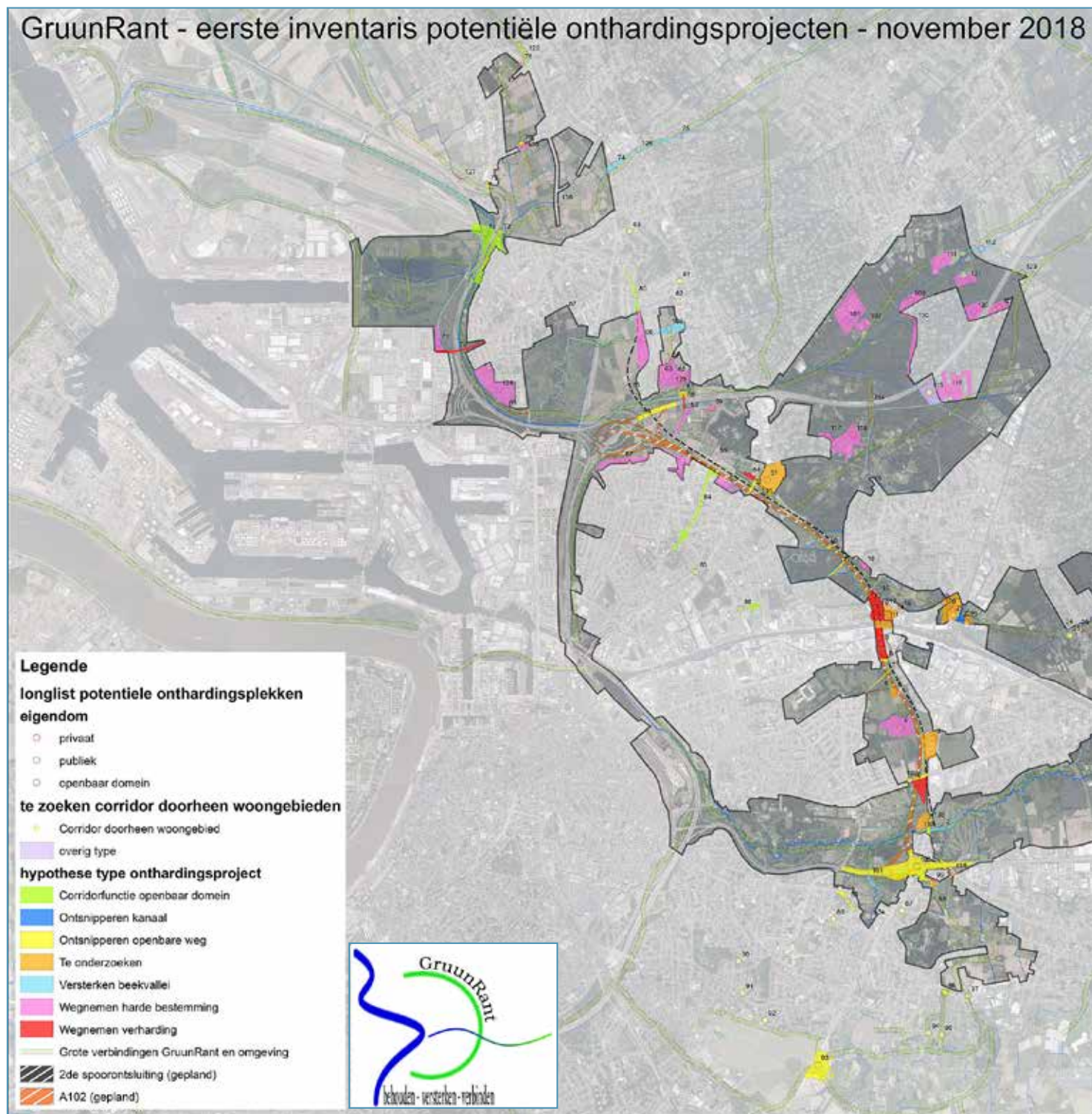

Grijze zeehond (foto: Pierre Tavernier)

Ontharding is de Betonstop 2.0

Tekst: Koen Van Keer

De klimaatverandering zal op relatief korte termijn zorgen voor extremere neerslagperiodes. In het erg dichtbebouwde Vlaanderen met zijn uitgebreide wegennet kan overtollig water niet vlot in de bodem sijpelen, met overstromingen tot gevolg. We moeten dus niet enkel stoppen met meer oppervlakte te betonneren, maar eigenlijk een omgekeerde beweging maken.

GruunRantkaart met geselecteerde onthardingsmogelijkheden (grafiek: GruunRant)

Betonstop 2.0

Ontharding gaat dus een stap verder dan stoppen met het verharderen van het landschap, het is de Betonstop 2.0. In Antwerpen en omgeving ligt de verhardingsgraad erg hoog. Vanuit die wetenschap werden recent enkele initiatieven genomen vanuit de bredere milieubeweging in het Antwerpse:

Onthardingstoets

Natuurpunt probeert op alle niveaus het beleid te overtuigen om meer in te zetten op natuur- en milieukwesties. Op Vlaams niveau is een professionele beleidsdienst actief op het Natuurpuntsecretariaat in Mechelen en ook de vrijwillige bestuurders onderhouden contacten met politici en administraties op Vlaams niveau.

Naast dat Vlaams niveau zijn er Natuurpuntafdelingen actief op regionaal en lokaal niveau. Zij hebben logischerwijs medewerkers die de provincie- en gemeentebesturen aansporen tot een natuurvriendelijker beleid. Het was zo'n lokale vrijwillige beleidsmedewerker die op het idee kwam om vergunningsaanvragen voor bouw- en inrichtingsprojecten te verbinden met een "onthardingstoets". Jos Thys is een "ancien" als beleidsmedewerker bij de afdeling Hobokense Polder van Natuurpunt.

Verkiezingen

Meteen waren de andere Natuurpuntafdelingen die actief zijn op het grondgebied Antwerpen enthousiast over dit idee. Aan de Antwerpse politici werd dan ook gevraagd om dit mee te nemen in de onderhandelingen rond de nieuwe bestuursakkoorden op stads- en districtsniveau. In extremis gebeurde dat ook op verschillende plaatsen.

GruunRant onthardt

Daarnaast diende GruunRant (het samenwerkingsverband dat ijvert voor het behoud van de open ruimte in de rand rond Antwerpen) een onthardingsproject in bij toenmalig Vlaams minister voor Leefmilieu, Joke Schauvliege. Het project werd erg positief onthaald door de jury en de minister keurde dan ook de subsidie van 250.000 euro goed.

"GruunRant onthardt" berekende dat op 125 strategisch gelegen locaties, 250 ha onthard kan worden via het wegnemen van verharding of harde bestemmingen. Dat is alvast de oppervlakte van 500 voetbalvelden!

Door deze stukken groen te behouden, te versterken en met elkaar te verbinden, wordt de noordostrand van Antwerpen een stuk interessanter als woon- en recreatiegebied voor het half miljoen mensen dat er op 10 minuten fietsafstand vandaan woont en tegelijk worden ook de natuurverbindingen een stuk verbeterd.

Onthardingsgolf

Naast het realiseren van de eerste concrete projecten, wil "GruunRant onthardt" een zo groot mogelijke "golf van ontharding" inzetten.

De vrijwilligers van GruunRant gaan vanaf nu op zoek naar lokale coalities om te ontharden. Dat doen ze niet alleen. De ervaring met burgerparticipatie van Antwerpen Aan 't Woord zal gebruikt worden om mensen vlot te laten samenwerken. De ervaring van het Regionaal Landschap de Voorkempen helpt om de voorstellen die rijp zijn voor uitvoering ook effectief te realiseren, samen met gemeentebesturen en eigenaars.

In het voorjaar van 2019 gaat het project echt van start, maar wie daar niet kan op wachten en zich wil aanmelden om deel te nemen, kan dat via gruunrant@telenet.be.

KOM NAAR DE ALGEMENE LEDENVERGADERING NATUURPUNT ANTWERPEN STAD

WANNEER:
vrijdag 15 maart om 19u30

WAAR:
Kelder De Groene Waterman, Wolstraat 7
Antwerpen

VOOR WIE:
alle leden van onze afdeling

PROGRAMMA:
onze activiteiten 2018, een overzicht met pittige commentaar
verkiezing nieuw bestuur, stel je kandidaat!
Wij bieden je gratis een lekker drankje en een borrelhapje aan

EN VOORAL:
een gezellige babbel met nieuwe en met ervaren medewerkers

DUS:
bevestig nu je komst op
SECRETARIAAT@NATUURPUNANTWERPENSTAD.BE
En meld ons via dezelfde weg vóór 5 maart je kandidatuur voor het bestuur.
We verwachten je graag, tot dan!

Lezing:
'WAT LEVEREN DE
OVERKAPPINGSPLANNEN OP VOOR
DE ANTWERPSE NATUUR?'
door prof. dr. Geert De Blust (UA, INBO)

Oude Leeuwenrui 32
tegenover het Felix Pakhuis

**Ruime
parking
voor auto's
en fietsen**

HET GROOTSTE BIO-AANBOD VAN 'T STAD

Je bioboeddenschappen, daar heb je maar één plek voor nodig. Bio-Planet, makkelijk bereikbaar in 't Stad. Je vindt er zo'n 6.000 biologische en ecologische producten: dagverse groenten en fruit, brood, charcuterie, kaas, vlees en vegetarische

varianten ... Pure smaken en pure producten. Stuk voor stuk duurzaam en met een verhaal. Goed voor jou én voor onze planeet. Want echt goed eten maakt een wereld van verschil. En dat voel je.

BON

BIO-planet

-5%

op het volledige assortiment van Bio-Planet*

*Enkel geldig van 01/02 t.e.m. 30/04/2019 bij afgifte van deze bon in Bio-Planet Antwerpen.

OPENINGSUREN: ma - do: 9 - 19.30 u. / vrij: 9 - 20 u. / za: 9 - 19.30 u.

Op stap in de Kempen

In de vallei van de Delfte Beek (Malle - Zoersel - Zandhoven - Vorselaar) vinden we het tweedelige natuurgebied De Kluis - Blommerschot. De Kluis is een rustgebied dat alleen onder begeleiding toegankelijk is. In het gedeelte Blommerschot kan je wandelen via een bewegwijzerd wandelpad. Het plannetje daarvan vind je op de volgende pagina's.

Het natuurgebied

De Delfte Beek vormt de 'ruggengraat' van het gebied. Het wandelpad volgt op twee plaatsen de beek en het loopt ook gedeeltelijk door loof- en naaldbos.

De beek ontspringt in het gebied van de Kempense klei. Gedurende duizenden jaren werden bij overstromingen kleideeltjes afgezet op de valleibodem. Hierdoor is de bodem er rijker dan elders in de omgeving. Dit uit zich in het voorjaar door een weelderige groei aan kruiden.

Het gedeelte van de beek dat zich in het natuurgebied situeert, wordt niet mechanisch geruimd. De beek kan zich dus vrij ontwikkelen.

In de bosgedeelten wordt een nulbeheer toegepast. Dode bomen blijven staan of ze vallen gewoon om. Zo worden ze ideale nest- en schuilplaatsen voor vogels en vleermuizen, of voedsel voor schimmels en zwammen.

Dieren en planten

Met wat geluk kan je tijdens de wandeling langs de beek een IJsvogel zien overvliegen. Langs de beek groeien in het voorjaar Bittere veldkers, Gele dovenetel en Wijfjesvaren. In de zomer vertoeven de Weidebeekjuffer en de Bosbeekjuffer graag langs de waterkant. Deze zeldzame libellen komen sinds de vernieuwing van de waterzuiveringsinstallatie van Malle steeds meer voor in het gebied. Vooral de volledig blauwe Bosbeekjuffer is een bijzondere verschijning.

In het valleibos bloeien Bosanemoon, Dalkruid en Lelietje-vandalen. In de zomer zijn er massaal adelaarsvarens aanwezig. In de herfst levert het talrijke dode hout een voedingsbodem voor paddenstoelen. Er werden al meer dan 350 soorten geteld! ■

Op stap met een ervaren wandelgids

Wil je De Kluis - Blommerschot verkennen onder begeleiding van een ervaren wandelgids? Boek dan een afspraak met Paul Stryckers, 03-309 00 55.

Bosbeekjuffer (foto: Didier Houbrechts)

Hernieuw je lidmaatschap

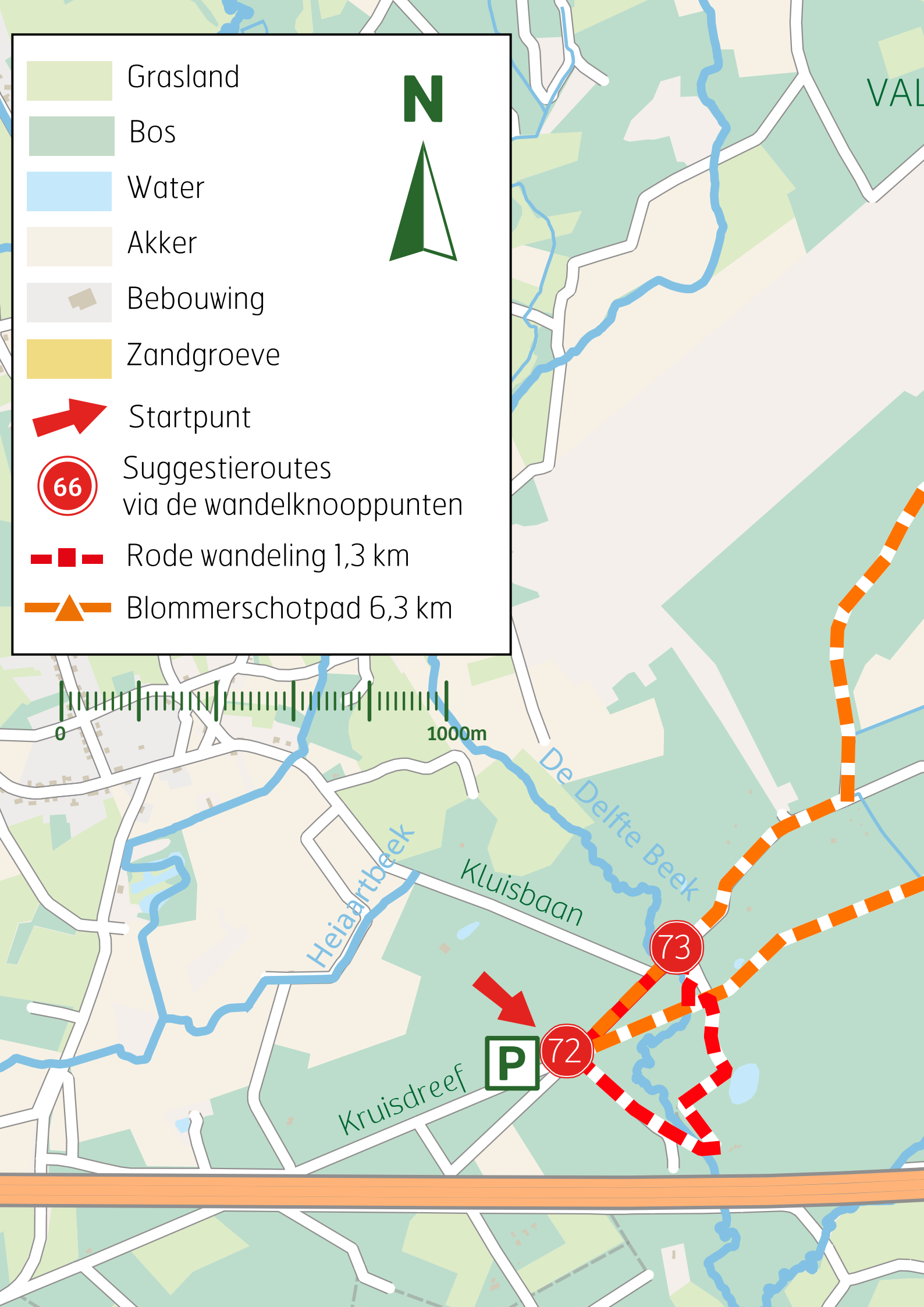
Help ons om ook in 2019 de natuur in de stad te beschermen en uit te breiden.

Stort je lidgeld (€27 voor het hele gezin) op rekening

IBAN: BE17 2300 0442 3321 van Natuurpunt (Coxiestraat 11, 2800 Mechelen) met vermelding "Hernieuwing lidmaatschap" en je lidnummer.

Alvast hartelijk dank!

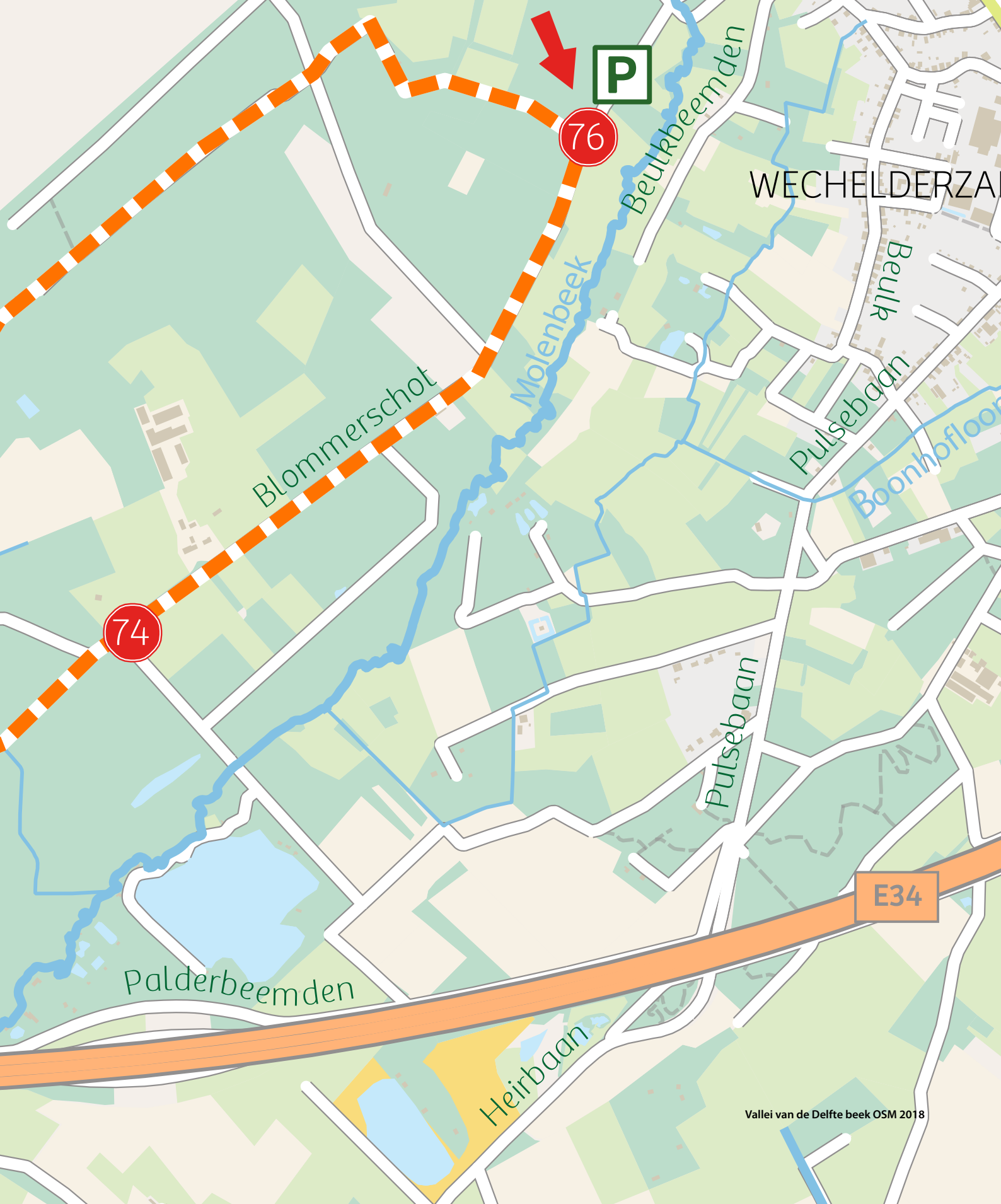
- Grasland
- Bos
- Water
- Akker
- Bebouwing
- Zandgroeve
- Startpunt
- Suggestieroutes
via de wandelknooppunten
- Rode wandeling 1,3 km
- Blommerschotpad 6,3 km

VALLEI VAN DE DELFTE BEEK

Vliegveld

WECHELDERZA

74

76

P

E34

Palderbeemden

Heirbaan

Putsebaan

Pulsebaan

Boonhofloor

Beulke

Beulkebeemden

Molenbeek

Blommerschot

Oostmatsee

De Kiezelsprinkhaan in Antwerpen

Tekst: Rens Hendrickx

De Kiezelsprinkhaan is een grote Veldsprinkhaan die de laatste jaren op meer en meer plaatsen opduikt in België. De eerste Vlaamse vondst dateert van augustus 2012 en werd gedaan in het Delwaidedok in het noorden van de Antwerpse haven. Ondertussen breidt de Sprinkhaan zijn verspreidingsgebied verder uit.

Deze zuiderse sprinkhanensoort werd in 1998 voor het eerst waargenomen in België. Sindsdien zijn er bijna jaarlijks nieuwe populaties ontdekt in Wallonië. Toen de eerste Nederlandse Kiezelsprinkhaan in 2010 op een Rotterdams rangeerstation werd gevonden, was het slechts een kwestie van tijd voor het eerste Vlaamse exemplaar zich liet zien. Op 2 augustus 2012 was het zo ver: Ruben en Bert Foquet vonden zowel een mannetje als een vrouwtje in de Antwerpse haven.

De Kiezelsprinkhaan is op het eerste gezicht gemakkelijk te verwarren met de meer algemene Blauwvleugelsprinkhaan. Beide soorten hebben een zwartgrijze grondkleur en verkiezen soortgelijke biotopen. Toch zijn er enkele duidelijke verschillen. De Kiezelsprinkhaan mist op de achtervleugels de donkere achterband, waarover de Blauwvleugelsprinkhaan wel beschikt. Daarnaast is de kiel op de achterzijde van de Blauwvleugelsprinkhaan getrapd terwijl deze bij de Kiezelsprinkhaan eerder vloeiend is.

Ondertussen heeft de Kiezelsprinkhaan Vlaanderen verder verkend, waarbij hij hier en daar zorgde voor de eerste Vlaamse populaties. De soort maakt hierbij gebruik van het treinspoorrennetwerk. 3595 kilometer aan Belgische sporen zorgen voor een groot, aaneengesloten habitat waar verschillende

soorten sprinkhanen van profiteren. De Kiezelsprinkhaan heeft ondertussen alle Vlaamse provincies bereikt. De spoorwegen rondom Brugge, Gent en de haven van Antwerpen herbergen de grootste Vlaamse populaties.

Op 18 september 2018 werden op een warme nazomerdag verschillende kiezelsprinkhanen gevonden in het rangeerstation in Hoboken. De soort was nog niet bekend op deze locatie, maar de aanwezigheid van meerdere individuen doet verwachten dat ze er toch al langer voorkomt. Gerichte zoekacties (bijvoorbeeld aan Spoor Oost in Borgerhout) zullen waarschijnlijk nog meer nieuwe Antwerpse locaties opleveren.

Ondanks het goede vliegvermogen van de Kiezelsprinkhaan, migreert de soort weinig of niet buiten zijn habitat. Een Duits experiment stelde een maximale verplaatsing van 460 meter vast, waarbij de gemiddelde verplaatsing slechts 63 meter bedroeg. Men kan echter niet uitsluiten dat deze Sprinkhaan op eigen krachten de Benelux bevolkt heeft (mede dankzij de opwarming van het klimaat). Een meer plausibele verklaring is echter wederom in de richting van de treinsporen te vinden, waarbij de Kiezelsprinkhaan als eitje, nimf of volwassen individu meelift op goederentreinen die bijvoorbeeld zand of grind vervoeren. ■

Algemene Vergadering Natuurpunt Schijnvallei

Vrijdag 22 maart 2019

Alle leden van Natuurpunt uit het werkingsgebied van de regionale vereniging Natuurpunt Schijnvallei vzw (afdelingen Antwerpen Stad, Schijnbeemden en Voorkempen) worden uitgenodigd op onze jaarlijkse Algemene Vergadering.

Op de agenda staat, naast de formele verplichtingen (werkings- en financieel verslag van 2018 en het jaarprogramma en de begroting voor 2019), ook een interessante lezing:

“Van Scherpenberg tot Schelde: Schijn en Schelde doorheen de eeuwen en de Voorkempen”

Nadien kan er bijgepraat worden bij een hapje en een drankje.

Afspraak om 20u in de schuur (gebouw in de tuin) van gemeenschapscentrum 't Gasthuis, Turnhoutsebaan 199 in Wijnegem.

Inschrijven en opvragen van de documenten kan via het secretariaat (info@schijnvallei.be of 03.354.55.06).

Kiezensprinkhaan (foto's: Rens Hendrickx)

Een illegaal aangebrachte boomhut wordt ontmanteld (foto: Erik Molenaar)

Studie en beheer

Een bondige kroniek van het beheer en de monitoring in onze afdeling

Tekst: Erik Molenaar

Oktober

We starten met een geleide herfstwandeling, gecombineerd met ons natuurbeheer. De maaibalk wordt nog wekelijks ingezet om de ruigten met bramen te beheren. Er is overleg voorzien met de inrichters (opdracht District Berchem) van zowel Wolvenberg Bis (zijde Grotesteenweg) als de percelen op de Brilschans, waar de werf wordt opgestart.

Er worden nog stadsonderzoeken gedaan in de intussen toenemende koude oostenwind. Vreemd genoeg doen veel organismen een inhaalmanoeuvre na de kurkdrome "rustperiode" in de zomer. Zo vinden we nog adulte exemplaren van geelbandsprietmotjes op de brandnetels en komen overal voorjaarssoorten uit de bodem tevoorschijn.

We maken een lijst van bloeiende soorten op Wolvenberg die makkelijk 50 overschrijdt. Voor de plantenliefhebbers organiseren we nog een extra tocht naar het Stadspark, waar Nico Wysmantel een grote vindplaats van Kleverige nachtschade ontdekt. Deze van oorsprong Zuid-Amerikaanse Nachtschade is dus niet langer exclusief voor haventerreinen. Eén van de hoogtepunten in de droge vijver was o.a. de vondst van Miljard-euro-gras, een Afrikaanse Hanenpoot die soms met vogelvoer meekomt.

Miljard-euro-gras (foto: Karin Thiers)

November

Blijkbaar moet er een nieuw pad worden aangelegd dat dwars door het bosperceel achter de voormalige volkstuinten loopt. De bulldozer zou een afgesproken parcours moeten volgen dat onze graslanden daar spaart. Wekenlang spitten we de Oosterse kornoelje verder uit in de rand van het gebied, naast de vijver. Al zijn er duizenden verwijderd met wortel en al, toch blijven grote delen nog overwoekerd.

Er worden meerdere zeldzame soorten opgemerkt, zoals enkele late kraanvogels, overvliegende rode wouwen en een Grijsze zehond in de bocht van Oosterweel. We betrappen nog steeds vissers in het reservaat, en zelfs één die net een Snoek naar boven haalde. De soort is dus nog steeds aanwezig, ondanks de recente blauwalgenbloei. De vijver weerspiegelt altijd de omgekeerde werkelijkheid.

Op het Symposium "10 Jaar Waarnemingen" blijkt Antwerpen de best onderzochte stad in Vlaanderen en het is Rens Hendrickx die een record aantal waarnemingen heeft bijeengebracht, ook hier in ons werkingsgebied.

Traject van het nieuwe pad door het bos (foto: Karin Thiers)

December

Aan de Leeuwenkoppen komt een 10 m hoge heuvel die de Wolvenberg moet inleiden. Die heuvel wordt opgebouwd uit aarde die uit de volkstuinten wordt weggegraven. Zo concluderen we dat we beter enkele fraaie wilde soorten kunnen verplaatsen van die plek. Verschillende weken doen we translocaties van o.a. Egelantier, een wilde roos die daar massaal kiemde na het winterverblijf (1995-1996) van een groep pestvogels die de rozenbottels langs het spoor bijna de hele winter hebben aangesproken en met hun uitwerpselen verspreid over het gebied. In de grijze mist en de glibberige motregen gaat het beheer verder, steeds dieper de winter in.

Er zijn al flink wat bomen verwijderd voor het nieuwe pad op Wolvenberg Bis en de stapels hout blijven maar rijzen. De poel aan de rand van het populierenbos wordt Sleedoornvrij gemaakt. Een paal met het nog niet herziene parkreglement verrijst aan de voetgangersbrug. Toch zijn er nog moedige stadsonderzoekers winteractief. In Hof De Ley worden o.a. Meisjesogen, bekend als sieroort en inheems in Amerika, en Sareptamosterd, bekend als pittige tuinsla en inheems in Azië, als verwilderde zaailingen herkend. We vermelden ook de Parelduiker die in de Oude Haven werd gekiekt.

Op de laatste zondag van het jaar nemen we afscheid aan de Wolvenberg. Dank aan allen die dit jaar onze ploeg kwamen versterken! ■

Natuurgids, iets voor jou?

De natuur zit vol verhalen, klaar om verteld te worden. Ben je benieuwd naar wat er allemaal leeft bij jou in de buurt? En wil je ook anderen warm maken voor de natuur? Dan heb je alles in huis om een geweldige natuurgids te worden.

Inhoud

In de cursus natuurgids werk je rond een brede waaier aan thema's. Je ontdekt hoe dieren, planten en landschappen samenleven en je krijgt een stevige basis rond ecologie en natuurbeheer. Tijdens de methodieklessen leer je hoe je een boeiende wandeling uitstippelt en groepen gidst. Daarnaast ga je regelmatig op excursie met ervaren gidsen en bezoek je natuurgebieden in de buurt.

De cursus bestaat uit 30 activiteiten, waarvan ongeveer de helft natuurexcursies zijn. De activiteiten worden gespreid over een jaar zodat je de natuur in ieder seizoen leert kennen. Na je eindopdracht ontvang je het getuigschrift van natuurgids. Met dit getuigschrift kan je later een gidsenbadge van Natuurpunt CVN behalen. Meer informatie hierover ontvang je tijdens de cursus.

Praktisch

De theorielessen vinden plaats op dinsdagavond van 19u30 tot 22u30; de excursies op zaterdagvoormiddag van 09u00 tot 12u00. Tijdens de schoolvakanties zijn er geen lessen. De eerste bijeenkomst is op **12 maart 2019** en de afronding is op **17 december 2019**. De theorielessen gaan door in De Nieuwe Vrede, Vredestraat 16 - 22, 2600 Berchem.

Het inschrijfgeld bedraagt €240. Ben je lid van Natuurpunt? Dan krijg je korting en betaal je €216. Als je bij aanvang van de cursus 25 jaar of jonger bent, betaal je slechts €180. Alle info: <http://www.natuurpuntantwerpenstad.be> onder 'Activiteiten maart 2019'. ■

Een dappere Duif: ongewone held van de Eerste Wereldoorlog.

Tekst: Chantal Alenus

Beste Jonasser,

Hopelijk ben je vorig jaar eens een keertje met je ouders naar West-Vlaanderen geweest, naar de loopgraven of naar een herdenkingsplaats voor de viering van de 100-jarige wapenstilstand. In elke oorlog worden ook dieren ingezet, zoals paarden en honden, maar hier volgt het verhaal van een wel erg ongewone held: een duif.

Monument voor Cher Ami in het woud van de Argonne

De duif had een job. Het was een postduif en hij werkte voor het Amerikaanse leger in 1914-1918. Zijn naam was "Cher Ami", wat "Beste vriend" betekent in het Frans. 100 jaar geleden was communicatie niet zo gemakkelijk als vandaag. Een draadloze telefoon was er niet op een slagveld, radioboodschappen konden door de vijand gehoord en verstoord worden en het internet bestond nog lang niet. Troepen gaven aan elkaar boodschappen door over hun aantal doden en gewonden, hun positie en hun voedselvoorraad met postduiven. Sommige soldaten, pigeonniers genoemd, hielden zich bezig met het africhten van deze duiven, die ze in een mobiele duiventil met zich mee trokken. De vogels vervoerden kleine briefjes in een ring rond hun poot. Ze vlogen stevast naar bevriende troepen en niet naar de vijand, daar waren ze op getraind.

"Cher Ami" kreeg een medaille voor zijn moed! Dit is zijn verhaal: een groep Amerikaanse soldaten waren in Verdun, een stadje in het noordoosten van Frankrijk in de buurt van de grens met België. Zij waren ingesloten door de vijand, maar ze werden per ongeluk beschoten door andere Amerikaanse troepen, die dachten dat zij Duitsers waren. Ook dit was natuurlijk het gevolg van een zeer gebrekkige communicatie. Het enige contact dat de soldaten hadden met hun makers was via postduiven. Er waren die dag al 3 duiven gesneuveld en heel veel soldaten. "Cher Ami" vloog dapper door het kanonnengeweld. Hij werd gewond, o.a. aan het pootje waar géén boodschap aanhing. Maar hij haalde zijn doel en bracht de boodschap over. De Amerikanen stopten met schieten en 194 soldaten werden gered. De overlevende soldaten riepen de duif meteen uit tot held. Het dier werd naar een dierenkliniek gestuurd in Zuid-Frankrijk voor verzorging en kreeg een houten pootje. Hij leefde nog enkele jaren en kreeg een medaille voor zijn heldendaden. Er werd ter ere van de gesneuvelde soldaten en van "Cher Ami" een monument opgericht op het militair kerkhof in het bos van de Argonne. Oorlog is heel slecht voor mens en natuur. Hopelijk komt dit nooit meer terug. We mogen echter niet vergeten wat er toen is gebeurd.

Pigeonniers aan het werk (foto: Library of Congress)

De Linde

Tekst: Marc van Outryve

Wanneer je in de zomer langs een bloeiende Linde wandelt, geniet je steeds opnieuw van de heerlijke geur en het gezoem van de vele insecten. Nu het weer lente wordt, laten we het licht nog eens schijnen over deze unieke loofboom.

Speciaal

De lindefamilie kent een 30-tal inheemse soorten in onze klimaatzone, bij ons vooral Zomerlinde en Winterlinde. Deze laatste domineerde 5.000 jaar geleden de oerwouden in Noordwest Europa. De Zomerlinde houdt van een wat warmer klimaat en werd iets zuidelijker aangetroffen. Beide bossoorten werden in de loop van de eeuwen evenwel massaal gerooid, wegens hun speciaal hout. Dit is vrij zacht en ideaal voor houtsnijwerk. Men maakt(e) er klompen van, beeldhouwwerk, speelgoed, meubels en muziekinstrumenten zoals het klavecimbel. De bastvezels werden gebruikt voor het vervaardigen van schoeisel en touw. In het Germaans betekende linda bindsel. De laatste eeuwen werden Zomerlinde en Hollandse linde (een bastaard van Zomer- en Winterlinde) talrijk aangeplant in parken, lanen en op dorpspleinen. Vorig voorjaar zijn winterlindes aangeplant op de Charlottalei te Antwerpen.

Ritueel

Bij de Germanen was de Lindeboom heilig en gewijd aan Freya, godin van de liefde, vruchtbaarheid en gerechtigheid. Onder het dichte bladerdak van de Linde werd er vergaderd en recht gesproken. Er werden huwelijken gesloten en men danste rond de boom. De Linde was een symbool van liefde en trouw en straalde vrouwelijke gratie en schoonheid uit. Volgens de legende huisde er een "zoet lindewezen", dat huizen, bronnen en kerken beschermde. Bij een nieuwe woning plantte men graag een Linde. En vermits die boom tot 500 jaar oud kan worden...

Linde in vrucht (foto: Guido Van den Wyngaert)

Winterlinde in bloei (foto: René Meeuwis)

Zoet en helend

De geurige geelwitte lindebloemen, met opvallend lange meeldraden, bevatten bijzonder veel honing. De boom wordt dan ook zeer druk bezocht door allerlei insecten, vooral bijen en hommels. Zo wordt de bestuiving verzekerd. Van de bladeren druipt er soms een zoete, kleverige stof: uitwerpselen van bladluizen. Deze "honingdauw" wordt door bijen ingezameld, wat aan de lindehoning een bijzonder aroma geeft.

Sedert de Oudheid is de Linde een geneeskundige boom, met vele toepassingen. Als je lindebladeren om je voorhoofd bond, verdween je hoofdpijn. Wanneer men fijngestampte lindespruiten door de pap van een klein kind roerde, zou het nooit last krijgen van kiespijn. Thans gebruikt men gedroogde lindebloesem als thee. Die is vochtafdrijvend en rustgevend. Lindehoning is een echte lekkernij. Om van te smullen! ■

LINDE - KENMERKEN

Wetenschappelijke naam	Tilia, familie Tiliaceae
Oorsprong	ook inheems: Winterlinde, Zomerlinde
Voorkomen	wild in bossen, Maasstreek aangeplant: parken, lanen, pleinen
Groei	20-40 m, grootste Europese loofboom kruin: koepel (Winterlinde); rond (Zomerlinde)
Bladeren	hartvormig, getand, voet licht asymmetrisch Winterlinde 3-8 cm; Zomerlinde 8-18 cm groot
Bloeiwijze	juni-juli bijscherm, lichtgele geurige bloemen
Vruchten	kleine bolletjes, 1-3 zaden vergroeid met lang schutblad= draagvleugel

Activiteitenkalender

Voor de volledige agenda zie www.natuurpuntantwerpenstad.be

*Niet-leden betalen € 1/ Leden nemen gratis deel

Maart 2019

- 15** Algemene ledenvergadering
Zie pagina 5
- 24** Uitstap De Stadsmus: Hageven, Neerpelt
Start: 8u00 - daguitstap
Afspraakplaats: Borsbeeksebrug Post X – 2600 Berchem
Inschrijven verplicht:
vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be

FONAS

- Plantendeterminatie
(telkens van 10 uur tot 12u30)
- 30 april 2019:** Domein Hertoghe:
hoek Karel Oomsstraat - Markgravelei,
2018 Antwerpen
- 14 mei 2019:** Brilschans:
tramlus Grotesteenweg, 2600 Berchem
- 28 mei 2019:** Districtshuis Borgerhout:
Moorkensplein, 2140 Borgerhout

DE STADSMUS

- Vogeltellingen
(iedere eerste zondag van de maand)
- 3 maart 2019**
7u30: Noordkasteel
Schelgedijk aan Zeevaartschool
- 7 april 2019**
7u00: Kasteel Rivierenhof Deurne
- 12 mei 2019**
6u00: Wolvenberg en Brilschans
Voetgangersbrug kant Singel

April 2019

- 21** Lente-excursie Hertoghe
Van 10 uur tot 12 uur
Afspraakplaats: hoek Korte Lozanastraat – Markgravelei
- 28** Bomenexcursie*: *Van Panamarenko tot Park Spoor Noord, een bomenwandeling door de Seefhoek.*
Start: 14 uur
Afspraakplaats: monument van Panamarenko op het Sint-Jansplein (hoek Oude Steenweg-St.-Gummarusstraat)
Inschrijven gewenst:
wandeling@natuurpuntantwerpenstad.be

WINTERBEHEER WOLVENBERG

Elke zondag vanaf **24 februari 2019 tot en met 14 april 2019**
Van 9u30 tot 12 uur

ZOMERBEHEER WOLVENBERG

Elke woensdag vanaf **24 april tot einde zomer 2019**
Van 19u00 tot 21u30
Afspraakplaats: aan de container Hoek Posthofbrug - Singel
Stevig schoeisel en kledij die tegen een stootje kan.
Werkhandschoenen krijg je ter plekke.

ZWERFVUILACTIE

Laatste zondag van de maand
(31 maart 2019 - 28 april 2019 - 26 mei 2019)
van 14 uur tot 16 uur - parking Zeilclub,
Oosterweelsteenweg 1 te Antwerpen

Mei 2019

- 5** Plantenmarkt
Zie advertentie op deze pagina
- 5** Lente-excursie Wolvenberg
Van 10 uur tot 12 uur
Afspraakplaats hoek Singel-Posthofbrug
(achter Berchem Station)
- 5** Uitstap De Stadsmus: Zoerselbos
i.s.m. NP Voorkempen/Schijnvallei
Start: **5u30** - Vroegochtendwandeling
Afspraakplaats: Borsbeeksebrug Post X,
2600 Berchem
Inschrijven verplicht:
vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be

CURSUSSEN

Natuurgids in Antwerpen

Vanaf 12 maart 2019 tot eind december 2019.

Zie pagina 13

De stad, mijn eerste natuur door Joeri Cortens

Locatie: Scoutshuis, Wilrijkstraat 45, 2140 Borgerhout

15 mei 2019	van 19u30 – 22u30
22 mei 2019	van 19u30 – 22u30
29 mei 2019	van 19u30 – 22u30
5 juni 2019	van 19 uur – 22 uur

In deze vorming maken we kennis met de natuur die je in een stadstuin of op straat kan tegenkomen. We trekken de stad in om algemene vogels, planten en insecten te vinden én te leren kennen.

Meer info en inschrijving:

www.natuurpunt.be/CVN